

Není třeba obzvláštního bystrozraku k tomu, abychom si všimli, že podstatné změny dnes probíhají všude. Jedna z nich se týká také Historické sociologie. Mění se především vydavatel časopisu. Jak je všeobecně známo, vydávání jakéhokoliv periodika je záležitost dosti finančně nákladná a zároveň organizačně náročná. Původnímu vydavateli, Nezávislému centru pro studium politiky při soukromé Vysoké škole politických a společenských věd v Kolíně, patří poděkování za rozjezd Historické sociologie a za dosavadní všestrannou podporu. V této souvislosti bychom rádi jmenovitě poděkovali představiteli uvedené vysoké školy Vladimíru Srbovi a rovněž výkonnému redaktorovi Janu Slavičkovi, který účinně zvládal náročnou redakční agendu.

Díky „smysluplným“ náhodám se nyní projektu ujímá nakladatelství Univerzity Karlovy Karolinum, jež za výrazné podpory Fakulty humanitních studií téže univerzity operativně vyšlo vstříc snahám o kontinuitu našeho počínání. Výsledkem je překlenovací dvojčíslo Historické sociologie roku 2012. V následujícím roce pak budou dodrženy požadované vydavatelské standardy a nadále budou vycházet dvakrát ročně jednotlivé svazky. Lze tedy metaforicky konstatovat, že se toto periodikum ocitá v tentokrát dočasně *liminální* situaci. Nezbyvá než doufat, že se co možná brzy podaří překonat určité nevyhnutelné provizorium a provést žádoucí restart. Jako doplněk k této informaci ještě pro pořádek uvádím, že předkládané dvojčíslo Historické sociologie obsahuje v tiráži jména stávající redakční rady, neboť v něm uvedené příspěvky probírala a schválila. Od příštího roku ovšem nastane obměna redakčního ansámblu. Konkrétně půjde o jeho rozšíření s ohledem na plánovanou mezinárodní spolupráci.

V rámci úvodního zamyšlení bych rád podotknul, že se při analýze sociálních jevů stále více začíná brát v potaz běžný aktér. Badatelský zájem tedy nemíří pouze na tzv. světodějně osobnosti, nýbrž zohledňuje též osobnosti v „nižších patrech“ společnosti, popřípadě úplně dole (viz koncepci *history from below*). Vyslovuje se mimo jiné obecná zásada, že člověk je vždycky nahraditelný. Tak například známa teze o tom, že každý člověk je vždy nahraditelný, nakonec platí pouze v historickém generelu. Pokud jsme totiž někoho osobně znali a byl nám blízký, jde v případě jeho ztráty o mezeru, jež zůstává nezacelena.

Ostatně život člověka určuje mnohem více skutečností a souvislostí, než je na první pohled patrné, navíc mnohé ani nelze ovlivnit. O náplni našich životů rozhodují také vnější činitelé. Nebo je to jenom výmluva, respektive pohodlné alibi? Lidé mohou samozřejmě kdykoliv říkat, že za nic nemohou, a přesunout tak odpovědnost na někoho (či něco) jiného. Do hry pak vstupují fatální faktory jako exorbitantní osud, oběti a obětní beránkové. Ačkoliv máme na vznik vnějších událostí (tzv. velkých dějin) většinou málo vlivu, závisí ve stejné chvíli pouze na nás samotných, jak jsme připraveni jim vzdorovat a jak jsme schopni se v jejich rámci prosadit a uplatnit. A možná to nejpodstatnější, co z nich nakonec zůstane v našem nitru.

V přítomné době jsou podrobovány studiu nejenom negativní činitelé lidského bytí, ale pozornost je věnována též činitelům, které dokáží povzbuzovat, ochraňovat, pomáhat a podporovat. Někdo je může odbýt metafyzickým poukazem k významu útechy, milosrdenství, zázraku a onoho nevypočitatelného osudu. Avšak někdy stačí k jistému prohlédnutí pouze setkání, třeba s člověkem, který nám usnadní orientaci ve světě. Stačí přitom jen projevit prostou účast, uznání či akceptaci. Existují setkání, která sama o sobě vystačí na celý život, a právě setkání s Miloslavem Petruskem, Willfriedem Spohnem a Jiřím Musilem shora naznačená kritéria vrchovatou měrou splňovala.

V těchto souvislostech se vnučuje otázka (týkající se jinak dosti nepřipustných alternativ): co by, kdyby? Kdyby sociolog Miloslav Petrusk ještě žil, co by dalšího dokázal, čím novým by překvapil? Dne 19. srpna 2012 bohužel odešel od díla, které tak už jednou provždy zůstalo neukončené. Lze to potvrdit nedávnou elektronickou korespondencí, v níž jsem s ním nejen jako s aktivním členem redakční rady, nýbrž také s platným přispěvatelem Historické sociologie probíral možnosti publikace jeho posledních textů. Tak bude citelně chybět k publikaci již takřka připravená Petruskova studie věnovaná kanonickým knihám totalitních režimů (*Mýtus 20. století, Mein Kampf, Co dělat?* aj.). Vlastně mělo jít o literární rekompozici reálných dějin a zároveň o analýzu aktivistických textů, které „dělaly dějiny“. Podobně slibně vypadal Miloslavem Petruskem rozpracovaný text z oblasti „historického genderu“ s pracovním názvem *Válka nemá ženskou tvář* o bojovém nasazení sovětských žen ve 2. světové válce, přičemž toto téma chtěl autor uchopit jak faktograficky (1,2 milionu žen zapojených do války), tak narativně (jak tuto válku prožívaly a jak na ni vzpomínají). Mohlo to tedy být zajímavé uvažování o sociologii armády a války. Ostatně k dílu Miloslava Petruska se ještě vrátíme v následujících číslech Historické sociologie, a už v tomto svazku ale můžeme nalézt osobní vzpomínku našeho spolupracovníka z Varšavy Jaroslawa Kiliase na přátelství se sociologem Petruskem.

Tyto editoriaální úvahy o lidské významnosti a velikosti se bohužel týkají též urbánního sociologa Jiřího Musila, jehož životní cesta se 16. září 2012 rovněž uzavřela. Také jeho dílo nese přinejmenším hlubší, podstatnější pečeť profesury. Jedná se v tomto případě totiž o vyznání, *professiones*, jímž se všem zavázal, aby své bohaté dílo tvořil odpovědně a opravdově. Vyslovil mimo jiné řadu zásadních úvah o Evropě jako celku a střední Evropě zvláště. Připomeňme nyní alespoň skutečnost, že Jiří Musil stál v čele Gellnerovských seminářů započatých roku 1998, čímž uchovával vzpomínku na život a dílo významného evropského sociálního antropologa Ernesta Gellnera. Spolu s ním navíc patřil mezi zakladatelské osobnosti postgraduální Středoevropské univerzity, která po krátké epizodě v Praze naplno funguje od roku 1996 v Budapešti a ve Varšavě. Profesor Musil byl vždy stoupencem širší středoevropské spolupráce a v tomto směru pro nás zůstává vzorem.

Tento evropský, respektive středoevropský rozměr našeho bádání se sami pokoušíme prostřednictvím našeho redakčního kolegy Jóhanna Pállo Árnasona posilovat těsnější spoluprací s institucí sídlící na universitě ve Vratislavi, *Willi-Brandt-Zentrum für Deutschland- und Europastudien*. A právě tady působil dne 16. ledna 2012 tragicky zahynuvší kolega Willfried Spohn, též učitel historické sociologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a náš milý kolega. Měli jsme s panem profesorem mnoho plánů, z toho všeho však bohužel zbyl pouze nekrolog, který si můžeme přečíst v tomto dvojčísle Historické sociologie.

Pokud jde o konkrétní obsahovou náplň, přítomný svazek se nevyznačuje striktní monotematicností. Objevují se v něm významné studie především k evropské problematice

a dále také příspěvky pojednávající o sociálních, politických a historických procesech mimo Evropu. Na prvním místě je třeba jmenovat příspěvek skutečného světového sociologického esa Zygmunta Baumana, který si přál publikovat v našem periodiku svou přednášku v češtině. Pokouší se v ní odpovědět na otázku, na jakém základě máme právo přičítat střední Evropě její předpokládanou „ústřednost“. Připomíná, že v současném úzu reprezentuje termín Evropa tři různé, vzájemně se nepřekrývající fenomény: geografický, politický a kulturní.

Gerard Delanty z University of Sussex sleduje ve svém textu v rámci historických regionů Evropy civilizační předpoklady a mnohočetné kořeny modernity. Ostatně mezi jeho vědecké zájmy dlouhodobě patří mimo jiné též komparativní analýza modernity v globální perspektivě, jakož i sociální a kulturní změny v Evropě. Dnes již kmenový autor Historické sociologie Stanislav Holubec rovněž ve své stati akcentoval některé společné trendy a odlišnosti ve vývoji středověkého a raně novověkého českého, polského a uherského státu, přičemž upozornil na to, že je možné určitý prostor definovat pomocí kategorie státních celků. Jak uvedl v titulu, snažil se sledovat co nejvýstižněji „Společné vývojové tendence středoevropského regionu jako předmět historické sociologie“. Čtenářsky zaujmout může taktéž studie Jana Kalendy, jenž se postupně stává výrazným badatelem v oblasti historické sociologie státu. V této souvislosti odkazují na jeho předchozí text ve druhém čísle Historické sociologie roku 2011 (*Moderní teorie formování evropských států: čtyři teoretické tradice*). V aktuálním svazku autor nápaditě uplatňuje koncepci formování států Norberta Eliase při objasňování sociogeneze přemyslovského knížectví. Naopak mimo Evropu směřují důkladné příspěvky Alemayehu Kumsy sledujícího současné politické konflikty v oblasti Afrického rohu a Veroniky Sušové-Salminen k současné latinskoamerické postkoloniální kritice modernity. V neposlední řadě menší blok recenzí přináší důležité informace o čtyřech publikacích vztahujících se k problematice historických sociálních věd. Z právě uvedeného výčtu je tedy patrné, že lze od Historické sociologie jako obvykle očekávat poučnou a zároveň napínavou četbu.

Na závěr svých letošních redakčních úvah se znovu dovolávám výzkumů historika Nialla Fergusona na poli fiktivních či virtuálních dějin, z nichž mimo jiné vyplývá, že původní předpoklady čehokoliv se obvykle naplňují pouze zčásti, nebo se dokonce vše děje zcela jinak. K řečenému ale přidávám ještě o něco těžší myšlenkový kalibr, totiž slova Nicolase Nassima Taleba, který ve své proslulé knize o černé labuti pojednává o obtížné předvídatelnosti vývoje obecně. Skepticky konstatuje, že do jakéhokoliv děje mohou vždy zasáhnout náhody, takže nikdy nebude v našich silách vypracovat nějaký přesný harmonogram. Dále tudíž světu povládnou děje neznámé, ba velmi nepravděpodobné. Vždyť také mnoho významných objevů a revolučních technologií se objevilo zcela neplánovaně a nečekaně. Na druhou stranu ovšem nezapomínejme, že těmi proslulými „černými labutěmi“ nemusejí být v žádném případě jen katastrofy, mohou se jimi stát i věci příjemné, což nakonec vyznívá velmi útěšně.

Tyto myšlenky se mohou vynořit kolem předloženého textu dvojčísla Historické sociologie, které se znovu objevilo. Mohou též přinést určité zklidnění, než se vše pevněji usadí. Zatím společně pročtěme následující svazek a s určitým klidem očekávejme, jak se naplní časový harmonogram dlouhodobého vědeckého projektu.